

УДК 378.1(063)

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ЯК СУБСТАНЦІЙНА ДЕТЕРМІНАНТА МІЖНАРОДНОГО ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ

Жадько К.В. (м. Запоріжжя)

Анотації

У статті феномен міжнародного туризму розглянуто під кутом зору прояву в ньому субстанційних чинників, які спонукають людину до здійснення пізнавально-подорожувального способу життя; аналізуються проблеми взаєморозуміння, що виникають в процесі здійснення туристичної діяльності; міжнародний туризм обґрунтовується як субстанційна детермінанта досягнення міжнародного взаєморозуміння; феномен туризму аналізується як соціальний феномен.

In the article the phenomenon of international tourism is considered through displaying in it substancial factors which induce a man to realization of perceiving-travelling way of life; the problems of the mutual understanding, which arise up in the process of realization of tourist activity, are analysed; international tourism as a substancial determinant of achievement of the international mutual understanding is probed; the phenomenon of tourism as the social phenomenon is analysed.

Ключові слова

ТУРИЗМ, СУБСТАНЦІЯ, МІЖНАРОДНИЙ, ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ,
ДЕТЕРМІНАЦІЯ

Вступ

Для людини, свідомої своєї природної й суспільно-політичної сутності, цілком об'єктивним є прагнення до її змістовної реалізації. І головним засобом для цього є пізнавально-подорожувальний спосіб життя. Це означає, що детермінантами розвитку міжнародного туризму (МТ) є сутнісні риси людини. Визначальною серед них є та, яка характеризує її як мікрокосм, потенційно адекватний загальносвітовій цілісності. Тому всі відмінності між людьми, визначені просторово-часовими умовами їх буття, не є суттєвими. Звідси наголос всіх політико-правових документів на їх рівності перед законом.

Відносно людини як суспільної істоти закон проявляється не стільки через фізичну силу, пропорційну масі об'єктів, скільки через *розуміння* його змістовної сутності. Звідси заклик до *взаємодії* між людьми й народами на основі *взаєморозуміння*. Єдине і спільне *розуміння* рівної дії закону всіма суб'єктами взаємодії створює суспільство, в якому зберігається *гідність*. На суто економічній основі зберегти рівність майже неможливо, тому що об'єктивні економічні закони, неодмінно втілюючись в тіло об'єктів/продуктів виробництва, особливо у грошову

одиницю, затіняють розум закону, як і розум самої людини. На цьому наголошує у своїх дослідженнях проф. Воронкова В.Г.: „Глобалізація світової економіки, посилення взаємозв'язків і взаємозалежності країн, необхідність пристосування національних економік до змін у світовому господарстві вимагають переходу від невизначеності та нестійкості до координації економічної політики промислово розвинутих країн світу та запровадження дієвих методів співробітництва задля міжнародної стабільності” [4, с. 20-21]. Між тим пізнавально-подорожувальні цілі МТ найбільшою мірою витісняють для людини фактор економічних витрат, адже зберігають у пам'яті ті душевні й духовні насолоди, які, втілюючись у її тіло чи тіло артефактів, продовжують *цінуватись* попри *цінові* затрати на їх набуття і збереження.

Мета статті полягає у спробі визначити й обґрунтувати міжнародний туризм як субстанційну детермінанту досягнення міжнародного взаєморозуміння.

Обговорення проблеми

Ми вважаємо не зовсім виправданим, принаймні для соціальної філософії, віднесення туризму до підприємницької галузі економіки. У зв'язку з цим нами пропонуються детермінанти його розвитку в їх субстанційній визначеності пізнавально-дослідницькою сутністю людини як мікрокосму у природному й водночас суспільному прояві. Якщо це так насправді, об'єктивно, то цілком логічно вважати феномен МТ субстанційною основою для досягнення міжнародного взаєморозуміння.

Загалом можна стверджувати, що міжнародні й міждержавні зв'язки у своєму розвитку зумовлювались як економічними, так і соціокультурними факторами. Ми обстоюємо домінуючий вплив другого чинника як пізнавально-туристичного за своєю сутністю, вважаючи, що сама економіка неможлива без того, щоб подібна сутність людини не мала субстанційного статусу. Тут важливо відзначити, що саме слово економіка виникло як відображення духовно-практичної діяльності людини, тому відносилось не тільки до матеріально-виробничої чи торгівельної сфер суспільного життя. Головні значення, які мало це слово включно до епохи монополістичного капіталізму, це – порядок, облаштування, домоводство, домоврядування, домоустанова, домоправитель, економ [7, с. 313]; це також правильне господарство в розумінні «належного розподілу частин, правильного розміщення елементів (*театральної п'єси, мови*)... гармонійний, впорядкований» [5, с. 699].

Оскільки філософія була духовним фундаментом античного грецького соціуму, ці значення відносились до головних детермінант людини як мікрокосму, і полісу, громадянами якого були вільні люди. Ними ж, згідно Аристотеля, були лише здатні мати власні міркування і власні думки, здатні до самопізнавального мислення. «Адже раб за природою – той, хто може належати іншому (тому він і належить іншому) і хто причетний до розсуду такою мірою, що здатен розуміти його накази,

але сам розсудом не володіє» [2, с. 383]. Це якраз і означає, що первинним змістом терміна економіка був той, що спрямовував/детермінував діяльність людини на *впорядкування свого власного дому, складовими якого були тіло, душа, дух*. Засобом для цього було *ум-іле* філософування, без якого людина не здатна адекватно, по істині, а не згідно суб'єктивної, не впорядкованої мисленням гадки, господарювати як над собою, так і в полісі. В тому числі в системі матеріально-виробничого господарства. І це справді так, адже не може бути істинним той спосіб життя, за якого рабам по закону були завойовані фізичною силою інші народи, які визначались не як рівні завойовникам люди, а лише як здатні до говоріння знаряддя праці.

Суто економічний підхід до людини і взаємовідносин між народами й державами, який утвердився в епоху монополістичного капіталізму й вищої його стадії – імперіалізму, показав хибність шляху, який обрало людство, піддавшись корисливо-утилітарній детермінації свого розвитку. Про це, починаючи від К.Маркса, писали багато філософів, соціологів, культурологів, політологів, бібліографія творів яких наводиться нами. З іншого боку, намагання побудувати суспільство на основі морального принципу *людина людині друг, товариш і брат* також не дало очікуваних результатів, тому що не сприяло розвитку економіки у сфері матеріального виробництва. А без нього не можна забезпечити розвиток туризму, особливо виїзного, для громадян усіх країн, адже туризм являє собою єдність діалектичних цивілізаційно-культурних протилежностей духовно-пізнавального й матеріально-інфраструктурного.

Потрібно також зважати на те, що *пізнавально-подорожувальна сутність людини не має національного статусу. Це субстанційна основа людини як найвищого витвору природної еволюції. Звідси логічно випливає положення про туризм як феномен загальнолюдський, загально-цивілізаційний, загальнокультурний. Інакше кажучи – міжнародний*. У зв'язку з цим сучасні дослідники говорять як про зіткнення культур і цивілізацій, так і про їх діалог.

У творах видатних філософів, попри всі концептуальні відмінності між їх поглядами на культурно-цивілізаційний розвиток людства, можна знайти цікаві міркування щодо *міжнародної взаємодії як основи взаєморозуміння*. Пошлемось лише на авторитетну думку К.Ясперса як автора ідеї осьової лінії (осьового часу) в історії. Так, навіть завойовницькі війни, які все ж можна розглядати як деформовані прояви МТ, розглядаються ним, як і іншими, як чинники становлення об'єднаного людства в його спільній історії. Так, він зазначав: «З Європою слід співставляти Китай та Індію, але не Азію в цілому як географічне поняття. Тут створились спочатку великі культури древності: шумерська, єгипетська, егейська, культура доарійської Індії, культура долини Хуанхе. Потім в результаті завоювань виникли нові культури. Вони формувались у взаємодії переможців і переможених у процесі сприйняття

переможцями знайдених одвічно існуючих культур; так було в Китаї, в арійській Індії; так сприйняли культуру переможених вавілоняни, перси, греки і римляни. ...Із виникаючої в наші дні глобальної єдності світу і людства фактично починається універсальна історія земної кулі, *світова історія*. Її підготувала епоха великих географічних відкриттів, її початок відноситься до нашого віку» [11, с. 92-93].

Парадокс, але через *непорозуміння* завоювань, врешті-решт, утверджується *взаєморозуміння* між народами. Звичайно, в першу чергу тими його представниками, які сприймають даність в її об'єктивних наслідках. Так, сучасна глобалізація має свої незаперечні недоліки. Але філософія має вбачати в будь-якому об'єктивному процесі, факті, явищі саме прояв об'єктивного, а не зациклюватись на їх суб'єктивному несприйнятті. «Тотальність історії – відкрите ціле. Перед лицем цієї тотальності емпіричне знання усвідомлює всю несуттєвість своїх фактичних свідчень і завжди готове до сприйняття нових фактів: філософська точка зору допускає крах кожної тотальності в абсолютній іманентності світу. У тому випадку, коли емпіричні науки і філософія будуть служити опорою одна одній, перед мислячою людиною відкриється сфера можливостей і тим самим свобода. Відкрита цілісність не має для неї ні початку, ні кінця. ...Історія заставляє того, хто озирає її, звернутися до самого себе і свого перебування в сьогодні» [11, с. 273-274].

Отже, філософія, закликаючи людину до самопізнання, наповнює індивідуальну свідомість духовними надбаннями всіх народів, які складають людство. Особливо інтенсивно це відбувається в наш час, коли міграційні процеси, частиною яких є *міжнародний туризм*, набувають таких масштабів, без осмислення яких нелегко здійснювати управлінські процеси, контрольовані державою як владною політико-правовою інституцією. Історія взаємозв'язків між людьми, надто ж у вигляді туристичного обміну, стає історичною не тільки в розумінні знань про минуле, але в сучасному контексті. Адже людина, яка має можливість набувати духовний досвід постійного сприйняття й осмислення універсальних вражень від доступу до загальнолюдської в її народних проявах культури, стає комунікативною історичною істотою.

К.Ясперс у лекції «Філософія в майбутньому» якраз і вів мову про *розум як безмежну волю до комунікації*. Він запропонував, на нашу думку, методологічну та світоглядно-аксіологічну концепцію людини, що є суб'єктом соціально-філософського способу життя як водночас пізнавального і практично-подорожувального, туристичного в міжнародному розумінні. Проте вона не знайшла свого розвитку у працях філософів, які розглядають феномен МТ. Тому ми вважаємо за потрібне навести її суть, оскільки вона відповідає нашому баченню вирішення проблеми сутнісного змісту об'єкта дисертаційного дослідження.

Він стверджував: «Все істинне в людині історичне. Проте історичність означає разом з тим і багатоманітну історичність. При цьому

вимога комунікації така: 1) сприймати історично інше, зберігаючи вірність власній історичності; 2) піддавати сумніву об'єктивність того, що стає загальнозначимим, не послабляючи претензій правильного на значимість; 3) відмовитись від претензій на виключність віри через те, що це веде до розриву комунікації, не втрачаючи при цьому безумовності власної основи; 4) вступати в неминучу боротьбу з історично іншим, але весь час перетворювати боротьбу в боротьбу-любов, у спілку на основі істини, яка виникає в спільноті, не в ізоляції, не у виключенні себе зі спільноти, не в особистості; 5) знаходити напрям у глибину, яка відкривається тільки в розщепленні історичності на багатоманітність, одній із яких належу і я, які всі мене стосуються і спільно ведуть у глибину» [11, с. 507].

Таким чином, є всі підстави вважати наведені характеристики людини як носія історичної свідомості водночас її характеристиками в якості суб'єкта самопізнання, на шляху якого вона стає також суб'єктом МТ. Причому, у двох визначальних подорожувальних напрямках – мандрівному в сенсі фізичного переміщення в географічному просторі народів, що наповнює свідомість різноманітними враженнями від сприйняття об'єктів культури, і пізнавальному в сенсі їх осмислення й наповнення індивідуального розуму об'єктивним розумом інших народів. Наслідком такої духовно-практичної роботи душі як органу пізнання є формування свідомості, **детермінованої взаємним міжнародним розумом і взаєморозумінням між народами.**

Вітчизняні філософи досить детально і всебічно проаналізували зазначені підходи. Тому ми вважаємо за необхідне подати головні висновки відносно *субстанційного характеру*, властивого МТ як фактору утвердження міжнародного взаєморозуміння. Так, Е.В.Слободенюк у кандидатській дисертації з соціальної філософії, присвяченій ролі туризму у процесі гуманізації відносин між народами, зазначає, що «туризм є важливим чинником позитивної глобалізації сучасного соціуму, який сприяє перетворенню протистояння культур в їх діалог, збереженню природної та культурної спадщини, створює нові зони соціальної зайнятості та, за самою своєю природою, має більший, ніж інші суспільні феномени, потенціал щодо створення атмосфери взаєморозуміння та довіри між народами» [9, с. 11-12].

Оскільки ж керівники держав, обраних у демократичних країнах з розвиненим громадянським типом суспільства, є носіями народної як міжнародної свідомості, то МТ є водночас засобом утвердження *міждержавного взаєморозуміння*, своєрідним гарантом дотримання *миру і дружби* у відносинах між народами й державами. «У цьому контексті, – відзначає проф. Рудич Ф.М., – пізнавальним є осмислення взаємозв'язку туризму і політичної культури, впливу туризму на формування загальноцивілізаційних цінностей у політичній еліті, політичних лідерів держави» [8, с. 259]. Він має на увазі українську політичну еліту. Що цілком

правомірно на тлі формування культури історичної свідомості у народів колишнього СРСР, в тому числі українського. «Важливим у розвитку форм туризму, призначених для політичної еліти.., є обов'язкове врахування елементу історії. У міру можливості треба використовувати в розробці програми політичних зустрічей та обмінів, їх зв'язок з важливими історичними датами, особливо такими, що стосуються спільної історії учасників політичної акції. Ці події можуть бути як позитивними, так і негативними для представлених у цій зустрічі сторін, але головне, щоб вони були належним чином виважено осмислені та сприяли утвердженню під час політичних контактів засад толерантності» [8, с. 261]. Так, у взаємовідносинах між Україною й Росією на рівні міждержавних стосунків рівень толерантності не можна вважати належним саме через різне тлумачення історії українського й російського народів, яке до цього часу було спільним. І не тільки у відносинах між ними, але й багатьма іншими, що раніше входили в одну державу. Тут розвиток міжнародного виїзного туризму, який раніше був внутрішнім, соціо- й етнокультурно однобічним, може зарадити справі *взаєморозуміння*, якщо туристичним обмінам надати статусу міжнародної дипломатії.

Ми також виходимо з визнання наявності єдиної осьової лінії розвитку людства, яке в сучасних умовах має майже необмежені можливості для здійснення соціокультурних комунікацій різними засобами. І МТ серед них чи не найголовніший у своїй субстанційності. Звичайно, для цього слід докладати відповідних зусиль всім без виключення учасникам міжнародної, насамперед туристичної, взаємодії. Адже поза всякими сумнівами всім людям властиві об'єктивні закони мислення як здатності об'єднати зусиллями індивідуального розумно-вольового мислення «євангеліє почуттів». Потрібно тільки, щоб всі держави, а нині майже немає таких, які б не були учасниками політико-правових міжнародних об'єднань, свої політичні, економічні, релігійні, духовно-культурні зусилля спрямовували на надання субстанційним атрибутам, які формують людину і які нами визначаються як пізнавально-туристичні, належної підтримки. В першу чергу – *навчально-освітньої, просвітницької*.

Діалог культур – це на рівні окремої людини ніщо інше, як, згідно з Л.Фейєрбахом, «діалог умозріння з досвідом». Адже «істина полягає не в єдності зі своєю протилежністю, але в спростуванні цієї протилежності. ...Мислитель лише постільки діалектик, оскільки він – *противник самого себе*. Засумніватись у самому собі – найвище мистецтво і сила. ...Істина полягає лише в єднанні Я з Ти. «Інше» чистої мислі загалом є чуттєвий розсуд» [10, с. 73,77]. Це означає, що в першу чергу *політичні еліти держав мають стати прикладом* як для своїх народів, так і у міждержавних стосунках *діалектичного способу мислення*. Якщо суттєвим елементом туризму в його міжнародному варіанті є «зустріч з Іншим», то для формування толерантних відносин їх суб'єкти, починаючи

з державних керівників, просто зобов'язані мати мужність демонструвати собі самим, а потім і іншим *мистецтво сумніву*. Воно в тому, щоб не висловлюватись відносно будь-чого в собі й інших на підставі або чистої умоглядності, чистого умозріння, або ж одного лише чуттєвого досвіду. Людина не досягає *порозуміння* з собою доти, доки не впорядкує власну суперечливу сутність. Вступаючи в діалог у такому невпорядкованому самопізнанні в вигляді, вона, ясна річ, не здатна досягти *взаєморозуміння* з цілком очевидним на рівні *чуттєвого* розсуду, але спорідненим на субстанційному рівні, Іншим.

Найбільша небезпека зіткнення цивілізацій і народів значною мірою зумовлена тим, що на шляху порозуміння між ними стоїть мова, не осмислена ними як носій об'єктивного розуму. Ми вже наголошували на цьому. Зараз ми хочемо звернути увагу на те, що в сучасних умовах неприпустимо намагатись створювати якусь одну мову міжнародного спілкування. Навпаки, потрібно просвітницькі зусилля держав скеровувати на усвідомлення того, що об'єктивний розум тільки й може існувати через багатомовність. Принаймні, таке розуміння властиве багатьом представникам європейської комунікативної філософії. Так, К.Апель зазначає: «філософія сьогодні зіштовхується з проблематикою мови як основоположною проблематикою наукового утворення понять і теорій і своїх власних висловлювань, а це означає – осмисленого та інтерсуб'єктивно значимого вираження пізнання взагалі» [1, с. 41]. Для того, щоб відбулось комунікативне взаєморозуміння, учасникам діалогу належить формувати ситуацію суб'єкт-суб'єктного спілкування, усвідомлюваного ними як процесу досягнення взаємної злагоди. І хоча це, як правило, усне спілкування, усна мовна комунікація, вона має сприйматись суб'єктами як текстова, отже, пізнавальна. Тобто така, за якої відбувається взаємне проникнення особистісних якостей в зміст їх свідомості без того, щоб створювалась ситуація витіснення певних значимих для них особливостей.

Інший сучасний німецький філософ Б.Вальденфельс, враховуючи перенасиченість міжлюдських, як водночас і міжнародних, комунікативних зв'язків, спричинених також індустрією туризму, пропонує плюралістичну модель раціональної *детермінації* взаємовідносин. В її основі так звана «відкрита діалектика» спілкування, за якої здійснюється щире знайомство на рівні «Я - Чужий» без будь-яких намірів змінити щось один в іншому на чийсь користь. Це – респонзивна раціональність, яка «охоплює обмежений ряд способів і засобів відповіді, починаючи з домовних модуляцій і закінчуючи мовними модульностями. Тілесне відношення відіграє визначальну роль в цій раціональності. «Відповіддю є також почуття і тілесне бажання, а не тільки слово». Такого роду раціональність відкриває новий погляд на Чуже або Інше, який вічно вислизає від усіх спроб звичної раціоналізації та нормування. Із респонзивної раціональності виростає нова респонзивна етика,

вихідним моментом у якій виступають відносини Я-Інший у просторі відповіді. Етика або етичні відносини починаються в мені самому, адже я ніколи не вичерплююсь самим собою і вимушений врегулювати відносини з тим Чужим, з яким неминуче зустрічаюсь. Такого роду відносини є прообразом відносин у соціальному світі, які не вписуються в один єдиний порядок розуму, а повинні співіснувати в просторі порядків – культурних, політичних, економічних та ін. – власного і чужого» [3, с.124].

Ми думаємо, що в основі всіх наявних і можливих концептуальних пропозицій щодо варіантів *детермінації* взаємовідносин між людьми має бути їх субстанційна домінанта. А саме: людина – істота політична в сенсі громадська, суспільна. Засіб її соціалізації й водночас комунікації – мова; вона ж – та духовна підвалина, яка формує її як цілісну в собі самій державну істоту. Потрібно пам'ятати, що такі поняття, як народ, держава, суспільство, нація – всього лише *ідеальні типи* (М.Вебер). Дійсні ж суб'єкти історії – емпірично достовірні індивіди, які, взаємодіючи між собою, здатні діяти розумно, тому що в них і через них діє об'єктивний розум як об'єктивний закон. Він діє і в природному світі, але тільки людина покликана до його пізнання. Якщо вона так не діє, це її провина. Тут якісь поняття/ідеальні типи, на зразок народу, держави, суспільства не зарадять справі утвердження *миру, дружби і взаєморозуміння* не допоможуть.

Тільки ставши на шлях пізнання як самопізнання, людина здатна допомогти собі знанням закону. Оскільки це шлях еліти, небагатьох, на них покладається місія визволення всіх інших від поневолення невіглаством. Отже, це і є шлях *детермінації* цивілізаційного розвитку людей в якості *народу, держави, суспільства, нації*. МТ відіграє в цьому визначальну роль, оскільки будь-хто, плануючи туристичну подорож, надто ж за межі власного народу, суспільства, держави, цивілізації, культури, релігії тощо, знає наперед про певні свої зобов'язання, які потрібно *зможти здійснити*. Так реалізується, хоча б і неповною мірою, але достатньою для подальшого кумулятивного саморозвитку, теза Гегеля про субстанційно-детермінативну сутність об'єктивного розуму по відношенню до предметно-матеріальних форм його втілення. Йдеться про відому тезу, згідно якої «все дійсне розумне, а все розумне – дійсне». Не потрібно будь-якій людині, особливо в якості міжнародного туриста, багато розумових надзусиль, щоб усвідомити й виконати договірні вимоги як вимоги теоретичного соціально-філософського розуму, який у тексті договору набув статусу практичного філософсько-правового розуму.

Держава, свідомо співпрацюючи з громадянським суспільством, здійснює найбільш ефективну управлінську діяльність. Тому вона могла б проявити ініціативу в тому, що стосується сприяння ефективній діяльності громадських організацій у сфері МТ. Адже, поза всякими сумнівами, у тих наших громадян, які неодноразово бували з туристичними закордонними подорожами, є що розповісти суспільству

про культуру інших народів світу, як і громадянам країн відвідування про нашу культуру, так і державним органам влади щодо організації туристичної культури в інших країнах, запропонувавши при цьому певні напрямки вдосконалення діючого законодавства та організації роботи суб'єктів туристичної діяльності. Ефективність управління, як відомо, напряму залежить від налагодженості так званого механізму зворотного зв'язку, який, на жаль, у галузі МТ діє досить слабо.

Можна стверджувати, що існує тенденція якісного переростання рівня політико-правової свідомості значної кількості українських громадян, особливо ж тих, хто неодноразово побував у статусі виїзних міжнародних туристів, над рівнем політичної і правової свідомості державних діячів. Так, певна частина громадян відходить від зайняття ними високих державних посад на користь створення громадських організацій, які б у своїй суспільній діяльності знімали стійкий консерватизм органів державної влади. Це вкрай важливо для діяльності у сфері міжнародного туризму, який не випадково називається *міжнародним*, а не *міждержавним*. Звичайно, державні органи влади добровільно не віддадуть свої владні повноваження – це суперечить закону корпоративної солідарності. Тому й маємо гальмування тих законів, про які туристична громадськість говорить вже понад десятиліття. Але зменшення впливу держави на управлінські процеси, які від цього стануть більш об'єктивними, цілком досягне шляхом постійного посилення діяльності громадських організацій. Головне – потрібна постійно зростаюча громадська активність як конституційно гарантована форма самодіяльності громадян, для яких права, свободи і обов'язки характеризують їх внутрішній душевний і духовний стан.

Зазначимо, що на початку 2008 року в Україні створене нове громадське об'єднання – Асоціація лідерів турбізнесу України (АЛТУ), яку очолив колишній держслужбовець МКТ-Держтуризмкурортів Т.Демура. «Основними цілями діяльності нової Асоціації, – говорить він, – є створення *механізму ефективної співпраці з органами державної влади і самоуправління, міжнародними організаціями* (курсив наш – К.Ж.), формування привабливих умов для роботи туристичних компаній, вдосконалення галузевої законодавчої бази і, на цій основі, – забезпечення широких можливостей для задоволення туристичних потреб українських та іноземних громадян» [6, 1].

Безумовно, що це позитивні тенденції, які свідчать на користь того, що об'єктивними субстанційно детермінованими факторами розвитку МТ є не стільки сама держава як класичний орган влади, що багато в чому вже вичерпує свій творчий потенціал, скільки держава як прояв громадського солідаризму тих людей, для яких поняття, що ними послугуються суспільно-гуманітарні науки (й не тільки вони), є, з одного боку, ідеальними типами, з іншого – ідеями, які визначають (= детермінують) їх власний спосіб життя. Такий, в якому суб'єктивне/ні

бажання органічно переходять в суб'єктно спрямовані. А кожне суб'єктивне бажання є правомірним і правочинним в тому випадку, коли йому надається статус дозволеного, статус, за якого свобода волі облагороджена мірою її злагодженості зі свободою волі інших, які в такому разі не сприймаються як чужі, тим паче як вороги й недруги.

Висновки

1. Загально-філософський принцип матеріальної/об'єктивної єдності світу як принцип моністичний дає підстави вважати, що всі проблеми, які постають перед людством, знаходять своє пояснення в ігноруванні ним його субстанційної світотворчої сутності. Звичайно, що відповідальність за драматизм історії лягає на тих представників людства, для який цей принцип виступає як аксіоматичний. Звідси їх історична місія – бути провідниками людства в його цивілізаційному поступі.

2. Міжнародний туризм стане фактором утвердження такого поступу людства за тієї умови, що владно-управлінські структури суспільства, насамперед держава, виступить як свідомо своєї соціокультурної місії інституція. Суть її в тому, що поділ людей на різні народи, культури, цивілізації, релігії тощо є в першу чергу пізнавально-дослідницьким, але не *детермінантним* для здійснення практичної політики. Нею має бути *детермінація*, згідно якої кожне особливе як окреме у своїй індивідуальності є проявом загально-об'єктивного в ньому. Розуміння цього зніме напругу у відносинах між державами, усвідомленими як способи політичного оформлення спільності/єдності різноманітного, представленого різними субстанційно спорідненими народами.

3. Для практичного здійснення наведеного способу *детермінації* діяльності держав як владно-примусових управлінських інституцій потрібно розвивати інститути громадянського суспільства як організації міжнародного характеру. Звичайно, що їх не буде створювати держава в першому значенні. Тут слід проявляти ініціативу тим людям, спосіб життя яких об'єктивно й ними самими *детермінований* як міжнародний і загальнолюдський, соціально-філософський. Що не означає – виключно філантропічний і позаекономічний, адже для громадської діяльності потрібне відповідне фінансування. Ми виходимо з того, що економічне й пізнавально-туристичне являють собою сутнісні протилежності суспільного життя людей, тому завжди є креативні суб'єкти створення структур громадянського суспільства, які завжди тяжіють до міжнародної співпраці.

4. Головною тенденцією подальшого розвитку сучасного людства, здатною протидіяти негативним проявам суто технологічно-економічної глобалізації, має бути тісна співпраця міжнародних організацій, суб'єктами яких є держави, і громадських міжнародних об'єднань, фактично тотожних за своїми програмними цілями тим, що є власне міжнародними туристичними організаціями. На користь такого висновку

та обставина, що в основу діяльності останніх покладені статутні принципи ООН. Мірою посилення загроз існуванню людства вказана тенденція набуватиме сили і соціокультурне пізнавально-туристичне начало візьме гору над корисливо-економічним, утилітарно-тимчасовим.

Джерела

1. Апель К. / Всемирная энциклопедия. Философия XX век / Главн. науч. ред и сост. А.А.Грицанов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2002. – С.41-42. / Всемирная энциклопедия. Философия XX век
2. Аристотель. Политика // Аристотель. Сочинения: В 4-х т. / Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А.И.Доватура. – М.: Мысль, 1983. – Т.4. С.375-644.
3. Вальденфельс Б/ Всемирная энциклопедия. Философия XX век / Главн. науч. ред и сост. А.А.Грицанов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2002. – С.124.
4. Воронкова В.Г. Управління соціально-економічним розвитком та шляхи досягнення стабільності в сучасному соціумі // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2008. - №32. – С.20-32.
5. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь. Изд. 2-е переработ. и доп. – М., «Русский язык», 1976. – 1096 с.
6. Демура Т. Створена Асоціація лідерів туристичного бізнесу України. – Украинская туристическая газета. – 2008. - № 4(43). – С.1-2.
7. Латинско-русский лексиконъ. Сост. Ивъ. Кронебергъ. – М.: Въ Типографіи С.Селивановскаго, 1849. – 596 с.
8. Рудич Ф.М. Туризм і політична філософія // В кн.: Філософські нариси туризму: Наук.-навч. вид. / За ред. Пазенка В.С. – К.: Український центр духовної культури, 2005. – С.259-267.
9. Слободенюк Е. Туризм як чинник гуманізації відносин між народами / Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філ. н. – К., 2003. – 15 с.
10. Фейербах Л. Избранные философские произведения. В II т. – М., Госполитиздат, 1955. – Т.I. – 676 с.
11. Ясперс К. Смысл и назначение истории: Пер. с нем. – М.: Политиздат, 1991. – 527 с. – (Мыслители XX в.).

Стаття надійшла 25.02 2009 р.